

צילום והידור: צדוק בסן – צלם החצר של ירושלים

מאיר ויגודר

לא הרבה ידוע על צדוק בסן.¹ הוא נולד בירושלים ב-1882 ונהפטר ב-1956. הוא היה הצער מבין שבעת ילדייה של משפחה חרדית שגרה בעיר העתיקה. את לימודיו החל בשיכון "עץ חיים" ומאוחר יותר הורשה ללכט בעקבות נטייתו האמנוטית ולהשתתף בשיעורי רישום בבצלאל ואף לרכוש מצלמה על ציודה. בעקבות זאת החל צלום, ב-1900. שתי מודעות קטנות שפרסם בעיתון שופכות מעט אור על האופן שבו עבד: בראשה של מודעה אחת, מ-1927, מכירזה המילה "צלם" על מלץעו. מתחתיה כתוב: "צדוק בסן, ירושלים", כאילו כדי לرمוז שם העיר ונושא עבודתו, חד הם. במודעה אחרת, מ-1912, מופיע המונח "פוטוגרפיה אמנוטית" כמאפיין של עבודתו ובהמשך נכתב: "צילום אמיתי בכל הדורות... יכול הקhal להציג אצל הצלם צדוק בסן ברוחם החביבים אצל מאה שערים. השתמשו ביום החג!" השימוש במילה "הידורים" עשו לרמז על צלום החולק כבוד ללקוח בהחמיאו לו וביציריו בעבורו אובייקט יפה. בהדר יש גם כבוד, גם קישוט וגם משחו מרומים. ובנוסח, המילה מתארת את יכולתו להKEEPID ולבדק בכל הפרטים — בלשון ימינו, הוא מカリע על עצמו בעל צלם מקצועני.

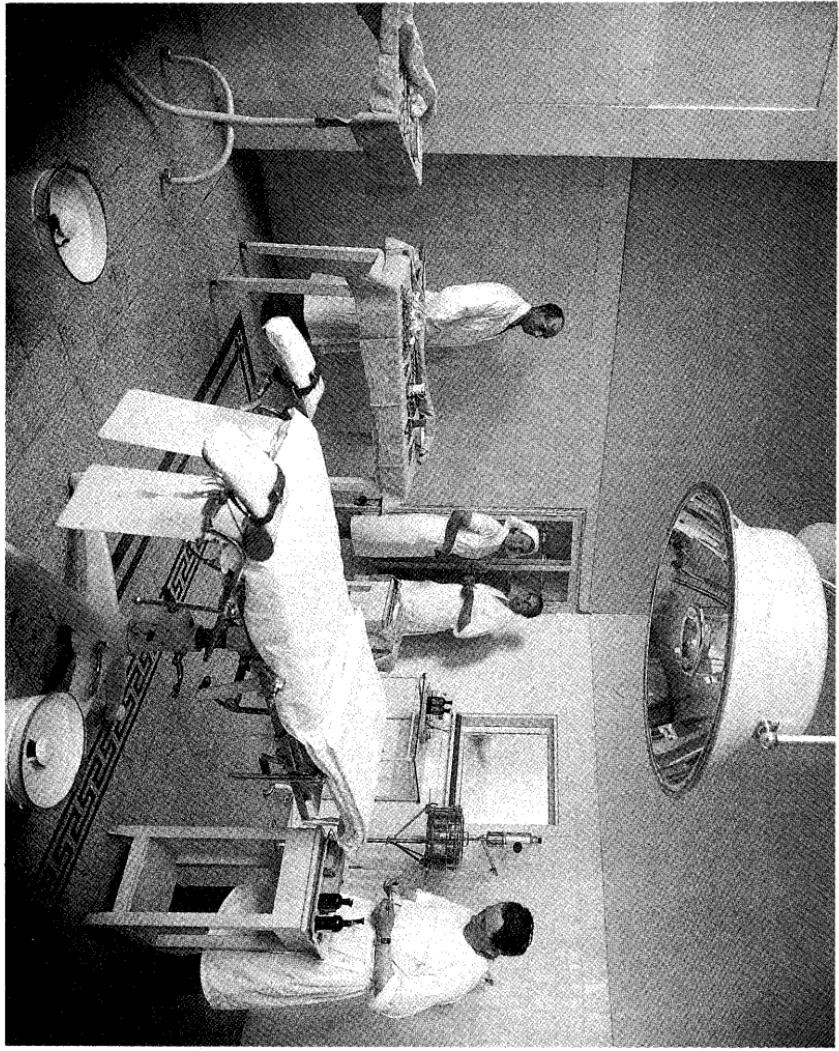
בסן היה צלם דיווקניות רגיס, שהסגנון הפormalי המיחיד אותו אפשר לו לסדר דיווקניות קבועתיים מעולים. הקומפוזיציות הדקרניות שלו והשימוש בפרופטטיבה בוודאי שאבו השראה מלימודי הרישום שלו. על כל אחד מן הדיווקניות קבועתיותם של בסן שורה מודעות ארכיטקטונית. רמז לכך ניתן כבר בעבודות שבהן צילום תלמידים בכתי המדרש, יישובים בצורת הח'ית שיצרו הספסלים. בסן שילב

¹ את הפרטים הביאוגרפיים על בסן ומבחן של תצלומיו ניתן למזוא אצל Vivienne Silver-Brody, 1980. *Documentors of the Dream: Pioneer Jewish Photographers in the Land of Israel: 1890–1933*. Jerusalem: Magnes Press, The Hebrew University. ברצוני להזכיר לגיא זה על שהסביר את תשומת לבו לתצלומיו של צדוק בסן וראובן קופל, ממקלחת התצלומים של הארכון הציוני, על עזרתו בצעירה בתצלומים אלה ובפריטיהם.

את החיה'ת בעיצוב דיווקנאות קבוצתיים אחרים למען הנוחות: היה זה פתרון יצירתי לצורך לאסוף בני אדם ורכים במקום אחד, בלי להיאלץ להעמידם בשורות לפי גובהם. צורת החיה'ת אפשרה תכסיית העמדה, ויצירת חוושה חזקה של עומק (שלא כבסורת הדודומידית, החזיתית, של צלומי הדיווקן) כך שהקבוצה עצמה תחומה בצורתה את מסגרת התמונה, למעט בצלע התחתונה, הפתוחה כלפי הצופה ומזינה אותו להתחבון בדמויות שבתצלום. ההגיון הפנימי של החלל העמוק ברגלים קובע יחסים בין דמויות לחפצים, שנitin להגדרים, במונחים השואלים מן הפנו-מנוגליה של מרלו פונטי (Ponty), כ-*lived space*, שבו המודעות של הסובייקט לגופו נסמכת פחות על ראייה ויוטר על תנועתו במרחב ביחס לעולם המקיף את גופו. חוויה תחת-מדנית זו שונתה מזו של הפרטפקטיבנה המסורתית, שבה נקודת המבט של הצופה היא קבואה והוא יכול לראות את היחסים בין הדרימות במרחב מסוים שהוא נשאר מרוחק. צופה כזה מסוגל לראות את מה שלפניו רק משום שהוא נשר תמיד מחוץ לתמונה.

צורת החיה'ת הפешטה גם מזכירה בית ובמיוחד את החלל הפנימי שלו. בסן היה הצלם שהפך את הפנים *לפניהם*: את החדרים הפרטיטים ובתי המדרש הפך לרשوت הרבים וכבר בבד סידר את דמיותיו בחצרות ירושלים כאילו היו אלה הפנים של הבתים. צלומי אין חושפים את ערכי התנתועה ואת הרוחבות הצרים, שפעלו כגבולהות בלתי נראים בין קהילות ודיות שונות בירושלים. ואולם, חללי הפנים של, כמו וראשי סיכה על מפתח העיר, חושפים את הגיאוגרפיה המרחכית של מוסדות ציבור, בתים בנסת ובתי מדרש המופיעים את אזורי ההשפעה של הזורמים השונים בקהילה החרדית.

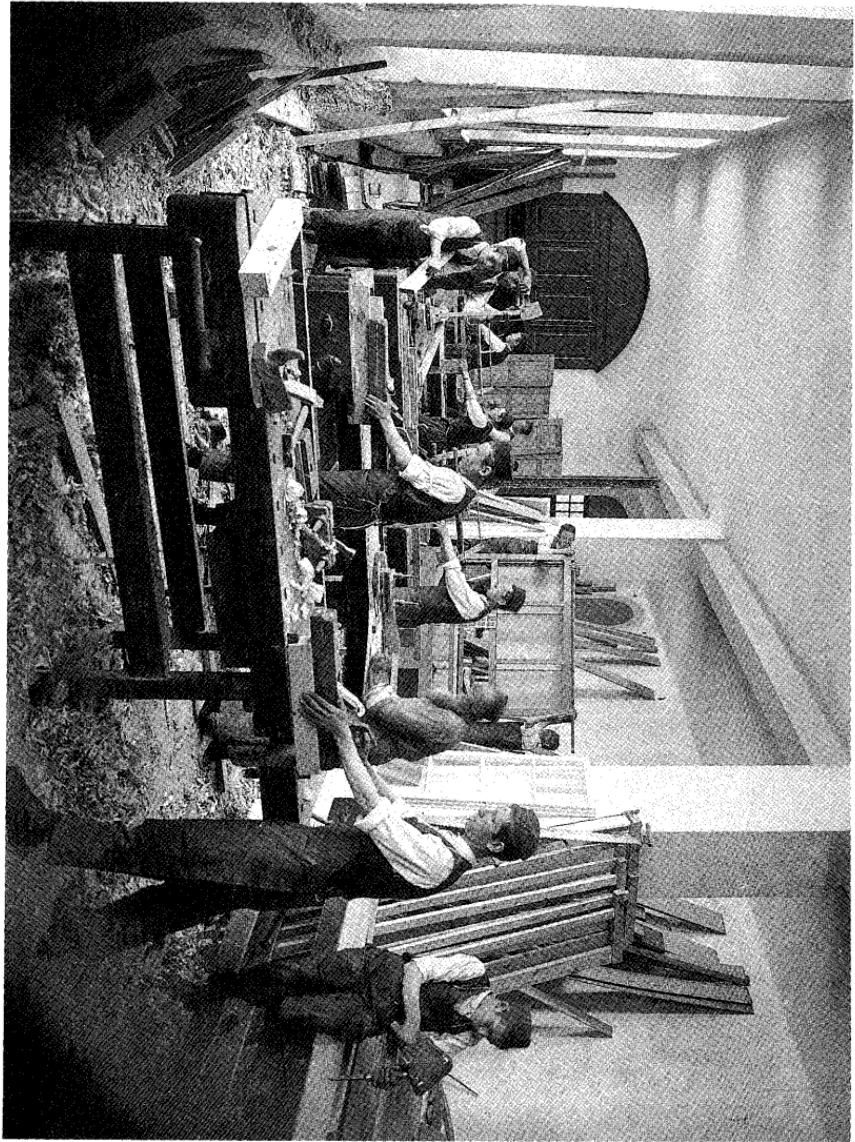
בזמן שאחרים החלו לצלם את החלוץ החלוני החדש, בסן צילם את היישוב היהודי ואת הקהילה החרדית, שלא נשענה על הרוח הציונית-הלאומית אלא על נתיב, כמו אלטרנטיבי, שאפשר לה בעבר — ומן הסתם גם יאפשר לה בעתיד — לחיות בירושלים, ואין זה חשוב מיהו הריבון הפליטי שלה.



שנה אחת מילדיו נפטרו בזמנו של ר' יוסי הצעיר. ר' יוסי אמר: "הנפטר לא היה שולחן עליון, והוא לא היה שולחן תחתון". ר' יוסי אמר: "בבבון אמר ר' יוסי: 'הנפטר לא היה שולחן עליון, והוא לא היה שולחן תחתון'". ר' יוסי אמר: "בבבון אמר ר' יוסי: 'הנפטר לא היה שולחן עליון, והוא לא היה שולחן תחתון'".



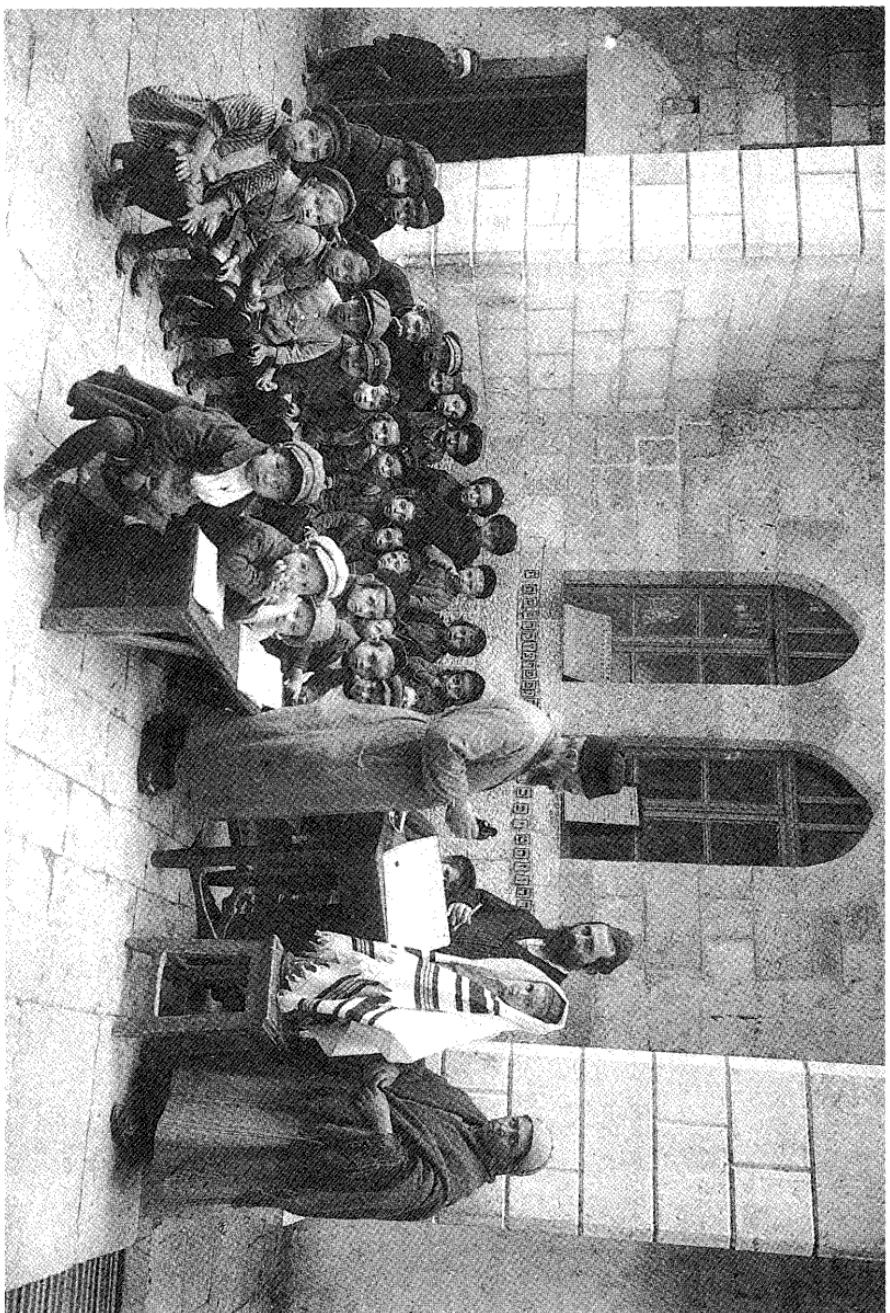
בית מלכיה לנדרות — ליבור מילצ'ינסקי, ישובתן. למבטו של הצלם אין כל נורא בטל החורר: כאן הדרמות הדרורות אינן עירום בסכלה לנונחתה. האלים גוראה בך העתקם ממרוחתך של דמותה אחת, בשלבים שונים של עבורתתך. כך נוצר האפקט הדקומי. הלא של העציגות.



ביה הולם על שם "היה מלך" מושדים מוטדים מונרכות האבות מרסת ביה הדמות הנשענת על משקה המרפא, בנהר יזר אקראי, מהדרת האמונות ובמהר שעשעה ריק (האלים).



ביה הולם על שם "היה מלך" מושדים מוטדים מונרכות האבות מרסת ביה הדמות הנשענת על משקה המרפא, בנהר יזר אקראי, מהדרת האמונות ובמהר שעשעה ריק (האלים).



ישיבת "עזראים" היישן. המבפט הילע שם של הטלית המסותב לעבר הצעפה מעורר את אהות האשלאות המהוות הנוגעות להיסטורייה של צלום דינאנאות: מדריך שורה עליונה החינה חוכה שעשויה צדילם דיא מקיינט, לדורות העמברה המתפרקת?

ונדר נרמזת תמורה בניין הישיבה. מלמעלה בידיעון נפרד – הרבה שמראל סלנט.

וְעַל-מִזְבֵּחַ תָּמִיד תַּעֲשֶׂה כְּלֵלָה לְפָנֶיךָ וְלְפָנֵי קָרְבָּן תְּמִימָד.

